

VON NEUMANNOVA ARCHITEKTURA

Adam Klepáč

20. listopadu 2023

Konečný automat a datová cesta

von Neumannův model

Architektura instrukční sady

KONEČNÝ AUTOMAT A DATOVÁ CESTA

KONEČNÝ AUTOMAT A DATOVÁ CESTA

Konečný automat (angl. FSM – finite-state machine) je výpočetní model v teoretické informatice.

KONEČNÝ AUTOMAT A DATOVÁ CESTA

Konečný automat (angl. FSM – finite-state machine) je výpočetní model v teoretické informatice. Je to popis velmi jednoduchého počítače, který může být v jednom z několika stavů, mezi kterými přechází na základě informací ze vstupu.

KONEČNÝ AUTOMAT A DATOVÁ CESTA

Konečný automat (angl. FSM – finite-state machine) je výpočetní model v teoretické informatice. Je to popis velmi jednoduchého počítače, který může být v jednom z několika stavů, mezi kterými přechází na základě informací ze vstupu.

Datová cesta (angl. Datapath) je sdružení jednotek provádějících výpočetní operace, registrů a řadičů.

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

$a = 1$;

$b = n$;

dokud $b \neq 0$ opakuj

$a = a \cdot b$;

$b = b - 1$;

konec

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

$a = 1;$

$b = n;$

dokud $b \neq 0$ opakuj

$a = a \cdot b;$

$b = b - 1;$

konec

Průběh pro $n = 5$:

na začátku: $a = 1$ $b = 5$

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

$a = 1;$

$b = n;$

dokud $b \neq 0$ opakuj

$a = a \cdot b;$

$b = b - 1;$

konec

Průběh pro $n = 5$:

na začátku:	$a = 1$	$b = 5$
-------------	---------	---------

---

po 1. iteraci:	$a = 5$	$b = 4$
----------------	---------	---------

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

$a = 1;$

$b = n;$

dokud $b \neq 0$ opakuj

$a = a \cdot b;$

$b = b - 1;$

konec

Průběh pro $n = 5$:

na začátku:	$a = 1$	$b = 5$
-------------	---------	---------

---

po 1. iteraci:	$a = 5$	$b = 4$
----------------	---------	---------

po 2. iteraci:	$a = 20$	$b = 3$
----------------	----------	---------

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

```

a = 1;
b = n;
dokud b ≠ 0 opakuj
    |   a = a · b;
    |   b = b - 1;
konec
    
```

Průběh pro $n = 5$:

na začátku:	$a = 1$	$b = 5$
po 1. iteraci:	$a = 5$	$b = 4$
po 2. iteraci:	$a = 20$	$b = 3$
po 3. iteraci:	$a = 60$	$b = 2$

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

```

a = 1;
b = n;
dokud b ≠ 0 opakuji
    |   a = a · b;
    |   b = b - 1;
konec
    
```

Průběh pro $n = 5$:

na začátku:	$a = 1$	$b = 5$
po 1. iteraci:	$a = 5$	$b = 4$
po 2. iteraci:	$a = 20$	$b = 3$
po 3. iteraci:	$a = 60$	$b = 2$
po 4. iteraci:	$a = 120$	$b = 1$

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

```

a = 1;
b = n;
dokud b ≠ 0 opakuji
    |   a = a · b;
    |   b = b - 1;
konec
    
```

Průběh pro $n = 5$:

na začátku:	$a = 1$	$b = 5$
po 1. iteraci:	$a = 5$	$b = 4$
po 2. iteraci:	$a = 20$	$b = 3$
po 3. iteraci:	$a = 60$	$b = 2$
po 4. iteraci:	$a = 120$	$b = 1$
po 5. iteraci:	$a = 120$	$b = 0$

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

Postavíme FSM, který umí spočítat $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 2 \cdot 1$.

V pseudokódu:

$a = 1;$

$b = n;$

dokud $b \neq 0$ opakuj

$a = a \cdot b;$

$b = b - 1;$

konec

Průběh pro $n = 5$:

na začátku:	$a = 1$	$b = 5$
-------------	---------	---------

---

po 1. iteraci:	$a = 5$	$b = 4$
----------------	---------	---------

po 2. iteraci:	$a = 20$	$b = 3$
----------------	----------	---------

po 3. iteraci:	$a = 60$	$b = 2$
----------------	----------	---------

po 4. iteraci:	$a = 120$	$b = 1$
----------------	-----------	---------

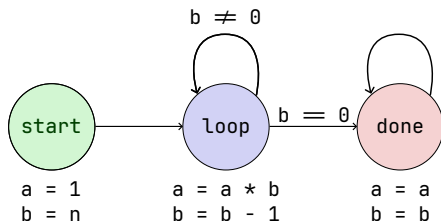
po 5. iteraci	$a = 120$	$b = 0$
---------------	-----------	---------

---

konec

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

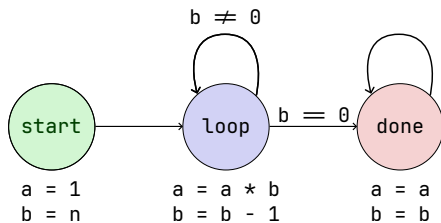
FSM vykonávající tento algoritmus:

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

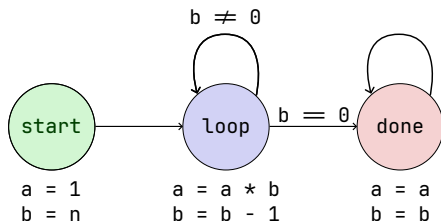
FSM vykonávající tento algoritmus:

Pro převod do hardwarové podoby potřebujeme:

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

FSM vykonávající tento algoritmus:

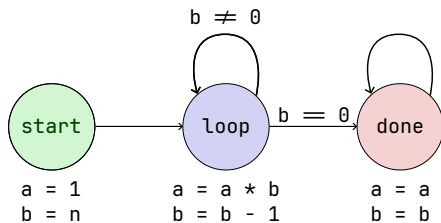

Pro převod do hardwarové podoby potřebujeme:

- dva registry – pro a a pro b ,

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

FSM vykonávající tento algoritmus:

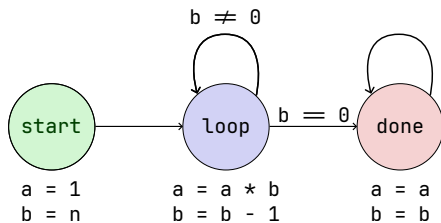

Pro převod do hardwarové podoby potřebujeme:

- dva registry – pro a a pro b ,
- dva bity pro uložení stavu – start/loop/done,

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

FSM vykonávající tento algoritmus:

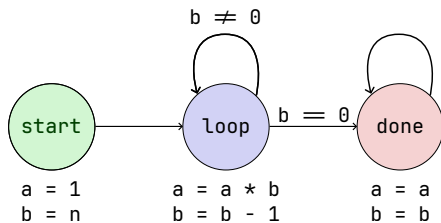

Pro převod do hardwarové podoby potřebujeme:

- dva registry – pro a a pro b ,
- dva bity pro uložení stavu – start/loop/done,
- logické přechody – $b == 0$ a $b \neq 0$,

PŘÍKLAD – FAKTORIÁL

FSM vykonávající tento algoritmus:

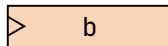
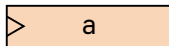

Pro převod do hardwarové podoby potřebujeme:

- dva registry – pro a a pro b ,
- dva bity pro uložení stavu – start/loop/done,
- logické přechody – $b == 0$ a $b \neq 0$,
- přiřazení hodnoty registrům – $a = a \cdot b$ a $b = b - 1$.

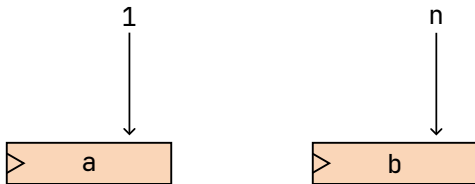
DATOVÁ CESTA PRO FAKTORIÁL

Nejprve přidáme registry pro a a b .

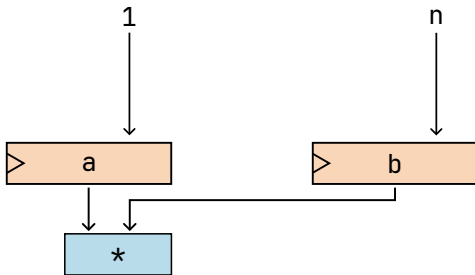
DATOVÁ CESTA PRO FAKTORIÁL

Na začátku musejí registry obdržet hodnoty 1 a n .

DATOVÁ CESTA PRO FAKTORIÁL

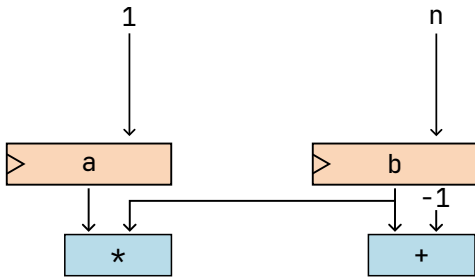
Přidáme logický obvod pro násobení $a \cdot b$.

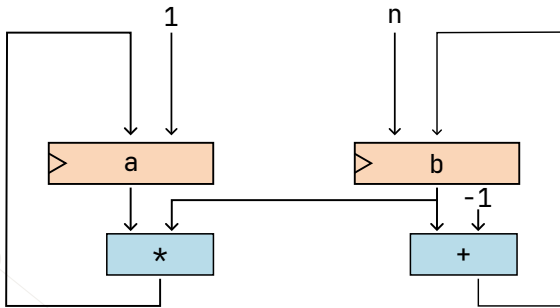
DATOVÁ CESTA PRO FAKTORIÁL

Přidáme logický obvod pro součet $b + (-1)$.

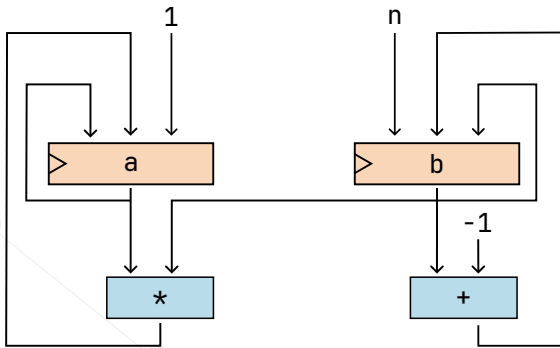
DATOVÁ CESTA PRO FAKTORIÁL

Přidáme cestu zpět z výpočetních obvodů do registrů pro a a b .

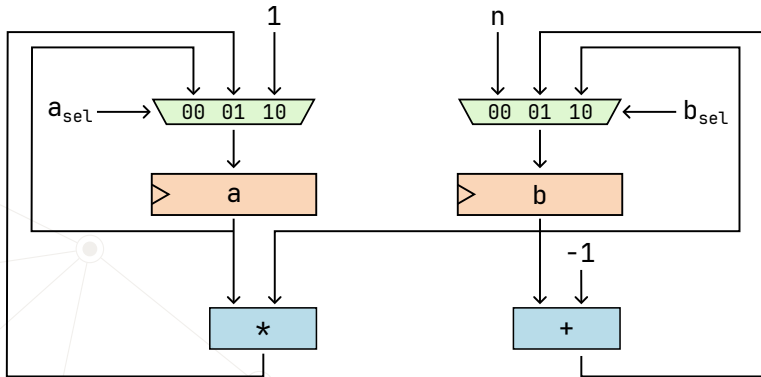
DATOVÁ CESTA PRO FAKTORIÁL

Přidáme cestu z registrů pro a a b zpět do nich samých, aby po skončení výpočtu mohly uchovat informaci.

DATOVÁ CESTA PRO FAKTORIÁL

Přidáme přepínače stavů, aby vždy do registrů pouštěly jen jeden vstup podle stavu výpočtu.

ŘÍDÍCÍ FSM PRO FAKTORIÁL

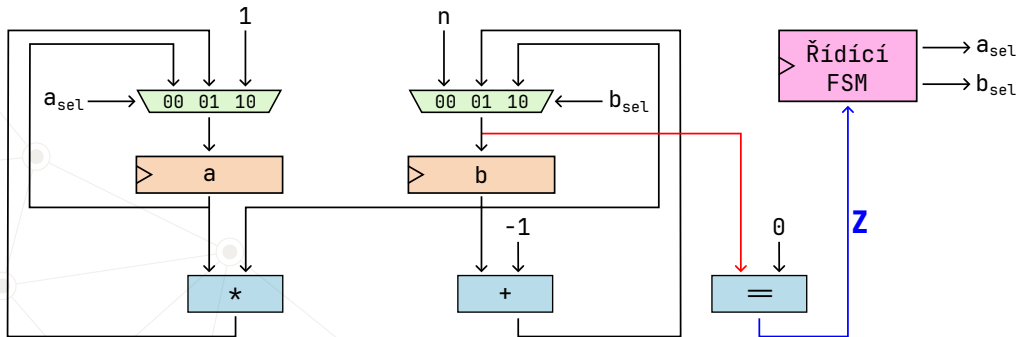

Přepínání vstupů do registrů pro a a b musí řídit nějaká jednotka – konečný automat.

ŘÍDÍCÍ FSM PRO FAKTORIÁL

Přepínání vstupů do registrů pro a a b musí řídit nějaká jednotka – konečný automat. Ta musí přepínat a_{sel} a b_{sel} během výpočtu.

VON NEUMANNŮV MODEL

VON NEUMANNŮV MODEL

Nejpoužívanější model víceúčelového počítače. Skoro všechny moderní počítače jsou postaveny na tomto principu.

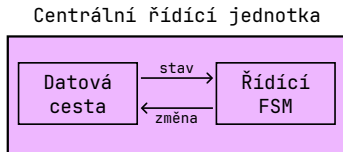

VON NEUMANNŮV MODEL

Nejpoužívanější model víceúčelového počítače. Skoro všechny moderní počítače jsou postaveny na tomto principu.

Komponenty:

- **CPU:** Provádí aritmetické a logické operace na datech uložených v paměti a registrech.

VON NEUMANNŮV MODEL

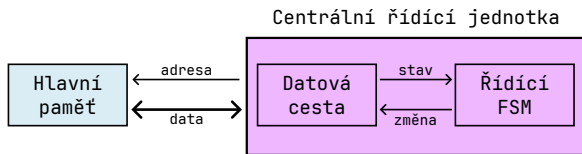
Nejpoužívanější model víceúčelového počítače. Skoro všechny moderní počítače jsou postaveny na tomto principu.

VON NEUMANNŮV MODEL

Nejpoužívanější model víceúčelového počítače. Skoro všechny moderní počítače jsou postaveny na tomto principu.

Komponenty:

- **CPU:** Provádí aritmetické a logické operace na datech uložených v paměti a registrech.
- **Hlavní (dnes „vnitřní“) paměť:** Seznam **slov** o daném počtu **bitů**

VON NEUMANNŮV MODEL

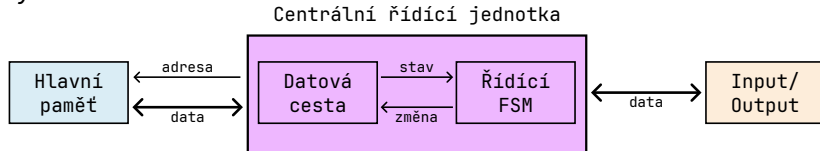
Nejpoužívanější model víceúčelového počítače. Skoro všechny moderní počítače jsou postaveny na tomto principu.

VON NEUMANNŮV MODEL

Nejpoužívanější model víceúčelového počítače. Skoro všechny moderní počítače jsou postaveny na tomto principu.

Komponenty:

- **CPU**: Provádí aritmetické a logické operace na datech uložených v paměti a registrech.
- **Hlavní (dnes „vnitřní“) paměť**: Seznam **slov** o daném počtu **bitů**.
- **Input/output**: Libovolná zařízení umožňující interakci s vnějším světem.

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

- Vyjádření programu jako posloupnosti zakódovaných instrukcí.

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

- Vyjádření programu jako posloupnosti zakódovaných instrukcí.
- Paměť ukládá **jak program, tak instrukce!**

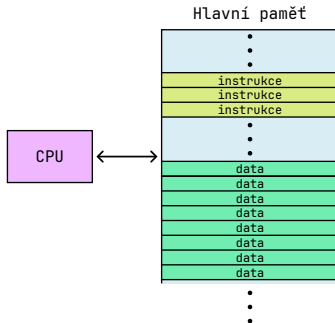
KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

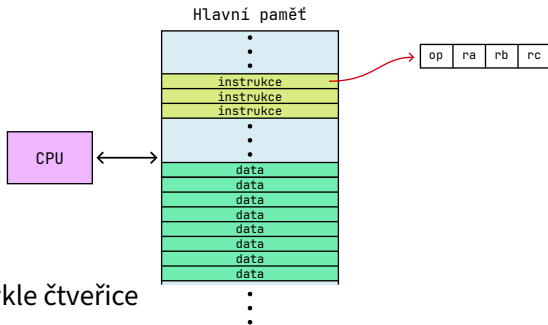
- Vyjádření programu jako posloupnosti zakódovaných instrukcí.
- Paměť ukládá **jak program, tak instrukce!**
- CPU **vyzvedne, přeloží a vykoná** (fetch-decode-execute cyklus) instrukce programu, jak jdou za sebou.

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

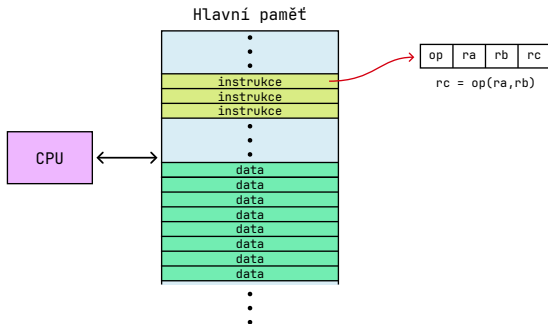

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

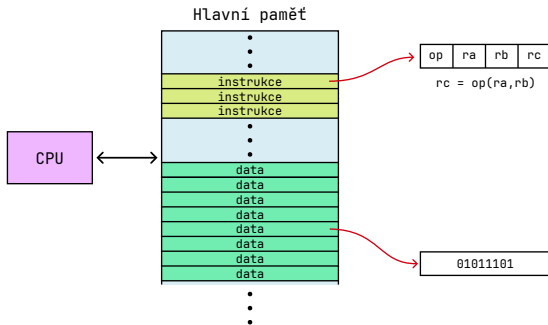
- **Instrukce** je obvykle čtveřice
  - operace (op),
  - registr s prvním operandem (ra),
  - registr s druhým operandem (rb),
  - registr pro uložení výsledku (rc).

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

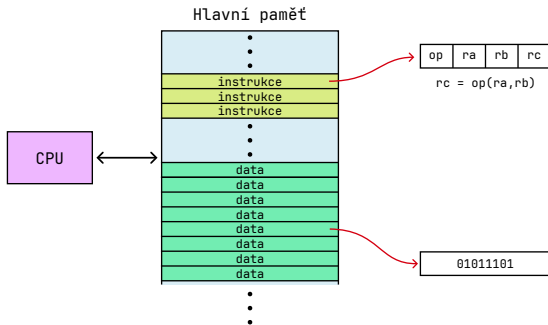
- CPU tuhle instrukci přeloží jako, „Proved' op na hodnotu v ra a hodnotu v rb a výsledek ulož do rc“.

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

- Bloky (řádky) paměti s daty nemají žádný daný formát. Jsou to zkrátka jen uložené hodnoty vzniklé nějakým výpočtem v minulosti. Mohou to být slova, čísla či cokoli jiného.

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

- Bloky (řádky) paměti s daty nemají žádný daný formát. Jsou to zkrátka jen uložené hodnoty vzniklé nějakým výpočtem v minulosti. Mohou to být slova, čísla či cokoli jiného.
- Každý blok má daný počet bitů (v tomto příkladě 8).

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

Problém: Jak poznám, co je instrukce a co datum?

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

Problém: Jak poznám, co je instrukce a co datum?

- Pamatujte, že CPU i paměť jsou pořád jenom logické (elektrické) obvody.

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

Problém: Jak poznám, co je instrukce a co datum?

- Pamatujte, že CPU i paměť jsou pořád jenom logické (elektrické) obvody.
- To znamená, že je možné ukládat instrukce tak, aby šly přímo do **řídící FSM** a data naopak přímo do **datové cesty (a tam do registrů)**.

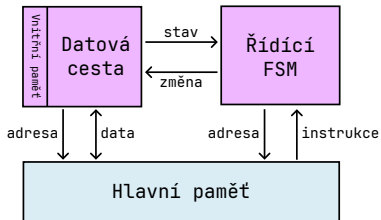

KLÍČOVÁ IDEA: PROGRAM ULOŽENÝ V HLAVNÍ PAMĚTI

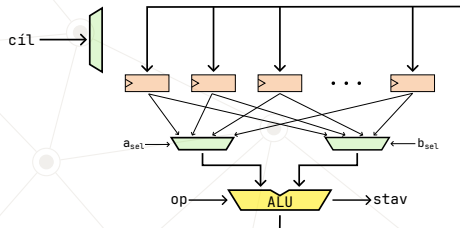
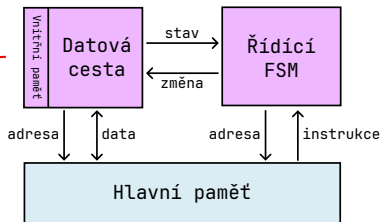
Problém: Jak poznám, co je instrukce a co datum?

- Pamatujte, že CPU i paměť jsou pořád jenom logické (elektrické) obvody.
- To znamená, že je možné ukládat instrukce tak, aby šly přímo do **řídící FSM** a data naopak přímo do **datové cesty (a tam do registrů)**.
- CPU je pak navržen tak, že posloupnost bitů v řídící FSM považuje za instrukci, zatímco v datové cestě za datum.

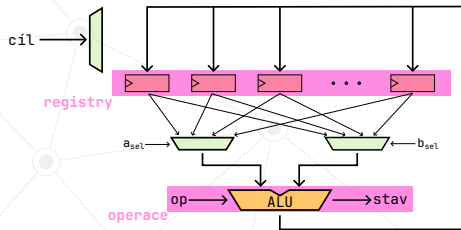
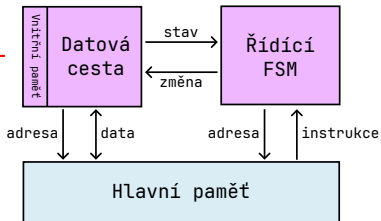
ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE

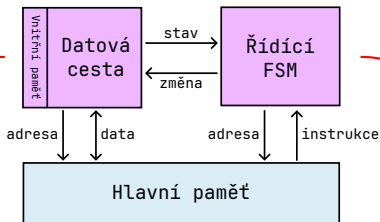
ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE

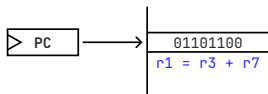
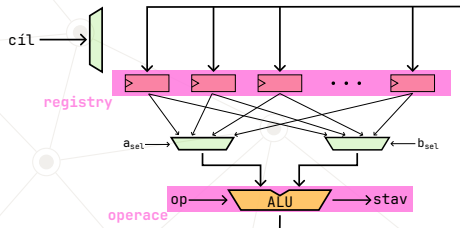
ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE

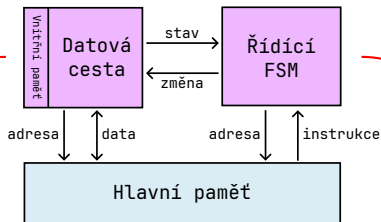
ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE

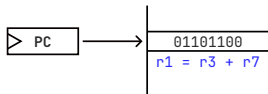
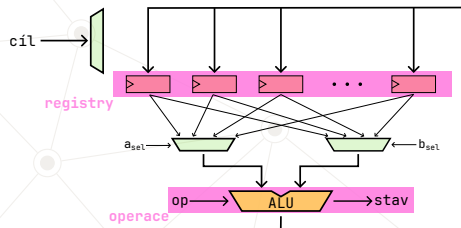
- Instrukce** zakódovány jako binární čísla.

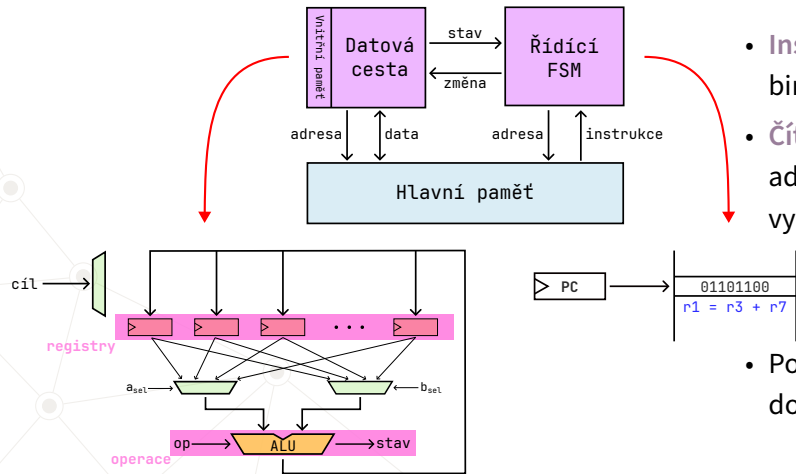
ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE

- **Instrukce** zakódovány jako binární čísla.
- **Čítač** (PC – Program Counter): adresa instrukce, která se má vykonat.

ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE

- **Instrukce** zakódovány jako binární čísla.
- **Čítač** (PC – Program Counter): adresa instrukce, která se má vykonat.
- Postup pro překlad instrukcí do signálů pro datovou cestu.

ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE – INSTRUKCE

- Instrukce jsou základní jednotkou práce.

ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE – INSTRUKCE

- Instrukce jsou základní jednotkou práce.
- Každá instrukce specifikuje
  - **operaci**, která se má vykonat,

ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE – INSTRUKCE

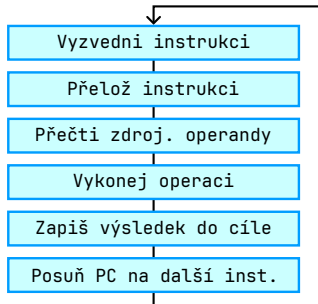

- Instrukce jsou základní jednotkou práce.
- Každá instrukce specifikuje
  - **operaci**, která se má vykonat,
  - registry se zdrojovými **operandy** a **cílový registr** pro výsledek.
- Ve von Neumannově počítači jsou instrukce čteny postupně.

ANATOMIE VON NEUMANNOVA POČÍTAČE – INSTRUKCE

- Instrukce jsou základní jednotkou práce.
- Každá instrukce specifikuje
  - **operaci**, která se má vykonat,
  - registry se zdrojovými **operandy** a **cílový registr** pro výsledek.
- Ve von Neumannově počítači jsou instrukce čteny postupně.
  - CPU implementuje cyklus napravo:
  - Pokud právě vykonaná instrukce nspecifikuje jinak, je adresa další instrukce v pořadí adresa této + délka instrukce (v bitech).

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Architektura instrukční sady (angl. **ISA** – Instruction Set Architecture) je jakási „dohoda“ mezi softwarem a hardwarem.

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Architektura instrukční sady (angl. **ISA** – Instruction Set Architecture) je jakási „dohoda“ mezi softwarem a hardwarem.

- **Software** jsou programy uložené ve vnitřní paměti – dají se měnit.

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Architektura instrukční sady (angl. **ISA** – Instruction Set Architecture) je jakási „dohoda“ mezi softwarem a hardwarem.

- **Software** jsou programy uložené ve vnitřní paměti – dají se měnit.
- **Hardware** jsou logické obvody tvořící počítač – nelze je měnit.

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Architektura instrukční sady (angl. **ISA** – Instruction Set Architecture) je jakási „dohoda“ mezi softwarem a hardwarem.

- **Software** jsou programy uložené ve vnitřní paměti – dají se měnit.
- **Hardware** jsou logické obvody tvořící počítač – nelze je měnit.
- **ISA** obsahuje
  - definice **operací** a **adres pro ukládání**,

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Architektura instrukční sady (angl. **ISA** – Instruction Set Architecture) je jakási „dohoda“ mezi softwarem a hardwarem.

- **Software** jsou programy uložené ve vnitřní paměti – dají se měnit.
- **Hardware** jsou logické obvody tvořící počítač – nelze je měnit.
- **ISA** obsahuje
  - definice **operací** a **adres pro ukládání**,
  - **přesný popis** toho, jak je software má **nařídít** a **dostat se k nim**.

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

ISA je další úroveň abstrakce umožňující vývoj hardware **bez ohledu na software.**

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

ISA je další úroveň abstrakce umožňující vývoj hardware **bez ohledu na software**.

- ISA specifikuje, **co** hardware poskytuje, nikoli **jak** (nespecifikuje implementaci logických obvodů v CPU).

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

ISA je další úroveň abstrakce umožňující vývoj hardware **bez ohledu na software**.

- ISA specifikuje, **co** hardware poskytuje, nikoli **jak** (nespecifikuje implementaci logických obvodů v CPU).
- Dokud je ISA dodržena, je možné vylepšovat hardware zcela bez ohledu na software, který ho používá. Např.
  - Intel 8086 (z roku 1978) má 29 tisíc tranzistorů, hodiny s frekvencí 5 MHz a zvládne asi 330 tisíc operací za sekundu;

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

ISA je další úroveň abstrakce umožňující vývoj hardware **bez ohledu na software**.

- ISA specifikuje, **co** hardware poskytuje, nikoli **jak** (nespecifikuje implementaci logických obvodů v CPU).
- Dokud je ISA dodržena, je možné vylepšovat hardware zcela bez ohledu na software, který ho používá. Např.
  - Intel 8086 (z roku 1978) má 29 tisíc tranzistorů, hodiny s frekvencí 5 MHz a zvládne asi 330 tisíc operací za sekundu;
  - Intel Pentium 4 (2003) má 44 milionů tranzistorů, hodiny s frekvencí 4 Ghz a zvládne asi 5 miliard operací za sekundu;

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

ISA je další úroveň abstrakce umožňující vývoj hardware **bez ohledu na software**.

- ISA specifikuje, **co** hardware poskytuje, nikoli **jak** (nespecifikuje implementaci logických obvodů v CPU).
- Dokud je ISA dodržena, je možné vylepšovat hardware zcela bez ohledu na software, který ho používá. Např.
  - Intel 8086 (z roku 1978) má 29 tisíc tranzistorů, hodiny s frekvencí 5 MHz a zvládne asi 330 tisíc operací za sekundu;
  - Intel Pentium 4 (2003) má 44 milionů tranzistorů, hodiny s frekvencí 4 Ghz a zvládne asi 5 miliard operací za sekundu;
 oba procesory používají instrukční sadu x86.

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Navrhnout ISA je obtížné.

- Kolik operací a jaké?

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Navrhnout ISA je obtížné.

- Kolik operací a jaké?
- Jaké typy úložišť? Kolik?

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Navrhnout ISA je obtížné.

- Kolik operací a jaké?
- Jaké typy úložišť? Kolik?
- Jak kódovat instrukce?

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Navrhnout ISA je obtížné.

- Kolik operací a jaké?
- Jaké typy úložišť? Kolik?
- Jak kódovat instrukce?
- Jak zařídit kompatibilitu s budoucím hardwarem?

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Navrhnout ISA je obtížné.

- Kolik operací a jaké?
- Jaké typy úložišť? Kolik?
- Jak kódovat instrukce?
- Jak zařídit kompatibilitu s budoucím hardwarem?

Statistický přístup:

- Vybere se mnoho testovacích programů.

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Navrhnout ISA je obtížné.

- Kolik operací a jaké?
- Jaké typy úložišť? Kolik?
- Jak kódovat instrukce?
- Jak zařídit kompatibilitu s budoucím hardwarem?

Statistický přístup:

- Vybere se mnoho testovacích programů.
- Každá verze ISA se otestuje na každém programu.

ARCHITEKTURA INSTRUKČNÍ SADY

Navrhnout ISA je obtížné.

- Kolik operací a jaké?
- Jaké typy úložišť? Kolik?
- Jak kódovat instrukce?
- Jak zařídit kompatibilitu s budoucím hardwarem?

Statistický přístup:

- Vybere se mnoho testovacích programů.
- Každá verze ISA se otestuje na každém programu.
- Určí se nejběžněji používané operace – rychlost jejich provedení a spotřeba energie se optimalizuje.